

همسوسازی تنوع زیستی در راهبردها، طرح‌ها و برنامه‌های بخشی و بین بخشی

نسخه ۱- جولای ۲۰۰۷

این سند توسط برنامه پشتیبان برنامه‌ریزی تنوع زیستی و برنامه محیط زیست ملل متحد و از محل اعتبارات تسهیلات جهانی محیط زیست و با مشارکت دبیرخانه کنوانسیون تنوع زیستی تهیه شده است.

ترجمه: علی ارواحی

فرناز بزرگ‌نیا

رئوس مطالب

مقدمه ای بر سند

- ۱- همسوسازی تنوع زیستی و اهمیت آن
 - ۲- نیازهای اساسی جهت استقرار همسوسازی
 - ۳- راهبردهای موجود برای همسوسازی تنوع زیستی
- ۱-۳- همسوسازی تنوع زیستی در راهبردهای ملی توسعه پایدار و کاهش فقر
 - ۲-۳- همسوسازی تنوع زیستی در بخش های تولیدی
 - راهبردها، برنامه ها و برنامه اقدامات بخشی
 - استانداردها، دستورالعمل های اجرایی، راهنماها و نمونه های موفق
 - طرح گواهی
 - رویکردهای زیست بومی ویژه بخش های مختلف
 - ۳-۳- استقرار همسوسازی با بکارگیری سایر راهبردها و برنامه ها
 - ارزیابی راهبردی محیط زیست
 - رویکرد زیست بومی کنوانسیون تنوع زیستی
 - ابزارهای مالی و اقتصادی

نتیجه گیری

مقدمه ای بر سند

این سند، شرحی کلی از همسوسازی و اهمیت آن برای دستیابی به اهداف راهبرد و برنامه اقدامات ملی تنوع زیستی^۱ را ارائه می دهد. این سند، معرف راهکارها و راهبردهای موثر در استقرار رویکرد همسوسازی تنوع زیستی در طرحها و برنامه های بخشی و بین بخشی است. راهکارها و راهبردهای اشاره شده عبارتند از، قرارگیری مدیریت تنوع زیستی در برنامه ملی توسعه و یا راهبردهای کاهش فقر، تلفیق همسوسازی در راهبردها و فعالیت های بخشی، اجرایی نمودن همسوسازی تنوع زیستی با استفاده از ارزیابی راهبردی محیط زیست^۲ (یا بکارگیری ارزیابی اثرات در سطح راهبردی)، پیشبرد همسوسازی با استفاده از رویکرد زیست بومی و سایر رویکردهای جامع نگر، و همچنین بکارگیری ابزارهای مالی و اقتصادی کارآمد جهت همسوسازی تنوع زیستی.

پیام اصلی این سند بیانگر آنست که اجرای راهبرد ملی تنوع زیستی و برنامه اقدامات آن، که بعنوان یک عنصر کلیدی در فرآیندهای سیاست گذاری، برنامه ریزی و توسعه ملی و منطقه ای مورد استفاده قرار می گیرد، می بایست منجر به استقرار و نهادینه سازی همسوسازی تنوع زیستی شود.

۱- همسوسازی تنوع زیستی و اهمیت آن

حیات اقتصادی بخشهای مختلف تولیدی، و همچنین معیشت جوامع انسانی وابسته به این بخشها، به طرز پیچیده ای در ارتباط با حفاظت و بهره برداری پایدار از تنوع زیستی می باشد. واژه "همسوسازی" را می توان مترادف با "قرارگیری" بکار برد. همسوسازی به معنای یکپارچه سازی یا قرارگیری فعالیت های مرتبط با حفاظت و بهره برداری پایدار از تنوع زیستی در راهبردهای مربوط به بخش های تولیدی، همچون کشاورزی، شیلات، جنگلداری، گردشگری و معدن، است. همسوسازی را همچنین می توان به قرارگیری

¹ - National Biodiversity Strategy and Action Plan (NBSAP)

² - Strategic Environmental Assessments

ملاحظات تنوع زیستی در طرح های کاهش فقر و برنامه های ملی توسعه پایدار نیز قلمداد نمود. علاوه بر آن، نقش کلیدی تنوع زیستی در رفاه و سلامت جوامع انسانی را می توان بواسطه همسوسازی تنوع زیستی در راهبردها، طرحها و برنامه های بخشی، تشخیص داد.

به استناد ماده ۶-ب، اعضاء متعهد می شوند:

(جدول ۱)

"یکپارچه سازی حفاظت و بهره برداری پایدار از تنوع زیستی در طرحها، برنامه ها و سیاستهای بخشی یا بین بخشی مرتبط، می بایست تا حد ممکن و مقتضی محقق گردد."

بیانیه ششمین مجمع جهانی در سال ۲۰۰۲:

"مهمترین درس آموخته یک دهه گذشته حاکی از آنست که اهداف کنوانسیون محقق نخواهند شد، مگر آنکه ملاحظات تنوع زیستی بطور کامل در برنامه سایر بخش ها قرار گیرد. نیاز به همسوسازی حفاظت و بهره برداری پایدار از منابع زیستی در تمامی بخش های اقتصاد ملی، جامعه و چارچوب سیاست گذاری ها، چالشی پیچیده را پیش روی کنوانسیون قرار می دهد."

بدیهی است که برنامه راهبردی کنوانسیون با توجه به اهمیت همسوسازی، این مسئله را مورد توجه و بررسی جدی قرار دهد. هدف سوم برنامه راهبردی به راهبرد ملی تنوع زیستی و برنامه اقدامات آن و یکپارچه سازی ملاحظات تنوع زیستی در بخش های مرتبط می پردازد. بطور ویژه، مضمون هدف ۳-۳ عبارتست از:

"قرارگیری ملاحظات تنوع زیستی در طرحها، برنامه ها و سیاستهای ملی بخشی و بین بخشی مرتبط"

فعالیت تمام بخشهای اقتصادی، در سطوح مختلف و به طرق متفاوتی بر تنوع زیستی تاثیر می گذارند. این تاثیرات ممکن است هم از لحاظ زمانی و هم از لحاظ مکانی، قابل ملاحظه باشند. حفاظت از تنوع زیستی بطور معمول و سنتی مسئولیت و وظیفه بخش محیط زیست بوده و بواسطه تعیین مناطق حفاظت شده انجام می پذیرد. هر چند که مناطق حفاظت شده منافع و مزایایی را با خود همراه خواهند داشت، بعنوان نمونه، با حفاظت از یک دریاچه حساس می توان از تاثیرات منفی ناشی از بروز سیلاب و انتقال باقیمانده کودهای شیمیایی کشاورزی به درون دریاچه جلوگیری نمود. قاعدتاً، اولویت تمرکز فعالیت های کشاورزی در بخش تولیدات کشاورزی، بیشینه سازی میزان تولید است. لذا در صورت عدم همسوسازی ملاحظات تنوع

زیستی در بخش کشاورزی، چه بسا که بهترین اقدامات حفاظتی برای دریاچه اشاره شده با شکست مواجه شود.

بواسطه همسوسازی، ملاحظات تنوع زیستی در بخشهای اقتصادی، مدل‌های توسعه، سیاستها و برنامه‌ها قرار خواهند گرفت و اجرایی می‌شوند. با یکپارچه سازی ملاحظات تنوع زیستی در فعالیت‌های اجرایی سایر بخش‌ها، می‌توان به سرعت شاهد بهبود کیفیت و وضعیت محیط زیست بود، و همچنین دستیابی به توسعه پایدار در بلند مدت نیز محقق خواهد شد.

در شرایط ایده آل، سیاستهای تنوع زیستی نباید بطور مستقل و بعنوان سیاست‌های یک بخش خاص دیده شود، بلکه سیاستهای بخشی می‌بایست ابزاری برای پیاده سازی اهداف ملی تنوع زیستی باشد. این اهداف، برای کشورهای مختلف، متفاوت خواهند بود.

همسوسازی تنوع زیستی در برنامه‌های بخشی بواسطه تنظیم راهبردهایی جهت کاهش اثرات منفی فعالیت‌های بخشی بر تنوع زیستی، محقق می‌گردد. در راهبردهای بخش شیلات ممکن است بتوان اثرات نامطلوب ناشی از صید در زیستگاههای دریایی را با تعیین فعالیت‌های همسو شده با تنوع زیستی، کاهش داد یا کنترل نمود. در راهبردهای کشاورزی نیز می‌توان اثرات منفی بوجود آمده بر منابع آب زیرزمینی، زیستگاه‌ها و حیات وحش را بواسطه کمینه سازی یا بهینه سازی مصرف کودها و سموم شیمیایی، کاهش داد یا برطرف نمود.

همسوسازی نه تنها از بروز اثرات منفی فعالیت بخشهای تولیدی بر تنوع زیستی جلوگیری می‌کند، بلکه چه بسا تنوع زیستی را نیز منتفع خواهد ساخت. برای نمونه، اجرای فعالیت‌های کشاورزی و یا آبی‌پروری به شیوه پایدار، باعث کاهش فشار بر گونه‌های بومی خواهد شد.

با افزایش دسترسی جوامع محلی فقیر به منافع حاصل از بهره برداری از منابع زیستی می‌توان اثرات مثبت بر تنوع زیستی را مطلوب و بهینه نمود (بعنوان نمونه، مدیریت جنگل مبتنی بر جوامع محلی یا مدیریت مشارکتی جنگل، بهبود شیوه‌های سنتی کشاورزی، تضمین دسترسی به منابع دارویی برای استفاده محلی،

ارتقاء شیوه های بهره برداری سنتی بواسطه انجام فعالیت های فرهنگی، استقرار ساز و کاری جهت بهره برداری پایدار از حیات وحش، مرتفع ساختن تعارضات ناشی از تصرف اراضی، و سایر نمونه ها).

۲- نیازهای اساسی جهت استقرار همسوسازی

اساساً همسوسازی نیازمند درک صحیحی از ارتباط هر بخش با حفاظت و بهره برداری پایدار از تنوع زیستی است و می بایست سازوکار و فرصت های برد-بردی که منافع هر دو طرف را شامل می شود، شناسایی نمود.

تلاش در جهت همسوسازی تنوع زیستی در راهبردهای بخشی اصولاً نیازمند درکی روشنی است از،

۱- اثرات هر بخش بر تنوع زیستی،

۲- چگونگی تامین و ارائه خدمات به اکوسیستم،

۳- تاثیر گذاری هر بخش در تحقق اهداف راهبرد و برنامه اقدامات ملی تنوع زیستی.

برنامه ریزان و سیاست گذران تنوع زیستی می بایست با فعالیت های اجرایی هر بخش، اثرات بالقوه و بالفعل آن بخش بر تنوع زیستی، شیوه های مدیریت بخشی و اثرات آن بر حفاظت و بهره برداری پایدار از تنوع زیستی، آشنا شوند. برخی از بخشها نیز دارای دانش مرتبط با تنوع زیستی و همچنین شیوه هایی جهت مدیریت منابع همسو با اهداف راهبرد و برنامه اقدامات ملی تنوع زیستی، هستند.

(جدول ۲)

مثال: فعالیت های کشاورزی و ارائه خدمات به اکوسیستم

خدماتی که توسط یک چشم انداز کشاورزی سالم برای اکوسیستم فراهم می شود عبارتست از: حفاظت و بهسازی خاک، بهبود حاصلخیزی خاک، گرده افشانی محصولات و رشد و نمو طبیعی پوشش گیاهی، کنترل طبیعی آفات کشاورزی، سم زدایی و تجزیه پسماندهای کشاورزی، و حفظ کارکردهای آبخیزداری.

این خدمات بواسطه اجرای بسیاری از چرخه های طبیعی، در سطوح و مقیاس های گوناگون فراهم می شوند، از جمله چرخه های زیستی کربن، که در مقیاس جهانی رخ می دهد و یا چرخه حیات موجودات زنده خاک، که در مقیاس بسیار کوچک رخ می دهد. شناخت این چرخه ها، توسعه اجرای مناسب آنها و انتشار ایندست اطلاعات به ذینفعان، برای حفاظت از خدمات اکوسیستم کشاورزی بسیار موثر و کلیدی خواهد بود.

ارتباطات، را می توان عنصری کلیدی در همسوسازی بخشی برشمرد. در این راستا و بمنظور ارتقاء وضعیت تنوع زیستی نیاز است تا پیامی روشن و تاثیر گذار در مورد اهمیت تنوع زیستی و تاثیر آن در بهبود بخش تولید، معیشت، فقر و توسعه ملی، داده شود. این پیام می بایست پاسخگوی این سوال باشد که، "ضرورت حفاظت از تنوع زیستی توسط مردم چیست؟"، و می بایست ارتباط لازم را در سطوح و بخش های مختلف دولت و همچنین با عموم مردم، برقرار نماید. اطلاعات بیشتر در خصوص توسعه راهبرد ارتباطات را می توان در سند شماره هفت جستجو نمود.

۳- راهبردهای موجود برای همسوسازی تنوع زیستی

مدیریت تنوع زیستی بسیار پیچیده است و نیازمند مشارکت فعال و موثر ذینفعان، نه تنها در سطوح مختلف دولت، بلکه در بخش های اثرگذار بر محیط زیست، خواهد بود. همسوسازی در سطوح پایه ای نیازمند:

- درک و پذیرش اهمیت حفظ محیط زیست و تاثیر آن بر بهبود عملکرد بخشهای تولیدی. این امر مستلزم یک راهبرد جامع برای ارتباطات، آموزش و ارتقاء آگاهی عمومی است.
- استقرار ساز و کاری با مشارکت نمایندگان بخشهای مختلف جهت هماهنگ نمودن فعالیت های بخشی و به اشتراک گذاردن ملاحظات و مسائل مشترک. این مکانیزم ممکن است در قالب یک کمیته، بدنه هماهنگی (نظیر گروه راهبری) و یا گروه بین بخشی، شکل داده شود.

چندین راهبرد برای تحقق همسوسازی در سطح ملی موجود است که از آن جمله می توان به این موارد اشاره نمود،

- قرارگیری تنوع زیستی در راهبردهای ملی توسعه و یا فقر زدایی،
- همسوسازی تنوع زیستی در بخشهای تولیدی،
- بکارگیری سایر ابزار و راهبردها جهت همسوسازی،

هر یک از این راهبردها و جزئیات آن در ادامه تشریح خواهد شد.

۳-۱- همسوسازی تنوع زیستی در راهبردهای ملی توسعه پایدار و کاهش فقر

بمنظور اولویت بخشی به تنوع زیستی در سطح ملی، نیاز است تا ارتباط آن با معیشت، فقر و توسعه ملی، شناسایی و برجسته گردد. یک راهکار عملی در سطح ملی، قرار دادن مسائل مرتبط با تنوع زیستی در راهبردهای توسعه پایدار و کاهش فقر می باشد. راهبردهای کاهش فقر شامل سیاستهای اقتصاد کلان کشور، سیاستهای ساختاری و اجتماعی کشور و برنامه های توسعه و کاهش فقر می باشد و همچنین معرف زمینه های جلب مشارکت بین المللی جهت تامین منابع مالی مورد نیاز خواهد بود. راهبردهای کاهش فقر توسط دولت و از طریق یک فرایند مشارکتی با حضور جامعه مدنی و دست اندرکاران و همکاران توسعه، از جمله بانک جهانی و صندوق بین المللی پول، تدوین شده است.

یکپارچگی و قرارگیری تنوع زیستی در راهبردهای کاهش فقر و راهبردهای توسعه پایدار از طریق مشارکت کارشناسان تنوع زیستی در کل فرایند شامل توسعه، پیاده سازی و اجراء، محقق خواهد شد.

چنین مشارکتی باعث می شود تا در فرایند برنامه ریزی شاهد ارتقاء بیشتر آگاهی در خصوص مسائل و اولویت های تنوع زیستی، تقویت همکاری ها جهت حفظ مناطق حفاظت شده و احیای زیستگاهها و همچنین بهبود بهره برداری پایدار توأم با توسعه و کاهش فقر، باشیم. این امر سبب می شود تا میزان

اطلاعات در خصوص مسائل و ملاحظات تنوع زیستی در سطح ملی افزایش یافته و در ادامه فرایند قرارگیری مسائل تنوع زیستی و منابع طبیعی در دستور العمل های توسعه، تسهیل و تسریع گردد.

مطالعه موردی: معیشت پایدار روستایی در اتیوپی

برنامه ملی اتیوپی^۳ در راستای دستیابی به توسعه پایدار و فقر زدایی توأم با حفاظت از تنوع زیستی و بهره برداری پایدار تدوین شده است. اسناد برنامه بیانگر آنست که در مدت زمان اجرای برنامه می بایست،

- ۷۷۰۰ گونه شناسایی و در دسترس محققان و کاربران قرار گیرد.

- ۶۵۰۰ گونه با ارزش اقتصادی بالا و در معرض خطر حفاظت خواهد شد.

- ۱ بانک ژن تکثیر، ۱۰ بانک میدانی، ۱۵ بانک ژن محلی و ۱۴ مورد نیز در مناطق حفاظت شده، تأسیس خواهد شد.

در راهبرد حفاظت ژنتیکی اتیوپی^۴، موضوع حفاظت و مدیریت گونه ها و زیست بوم های تنوع زیستی از اولویت بالایی برخوردار است. پروژه مشابهی با عنوان "رویکرد حفاظت از منابع ژنتیک گیاهی اتیوپی مبتنی بر نقش کشاورزان"^۵ بطور گسترده ای در راستای تامین امنیت غذایی و بهبود معیشت روستایی از طریق حفاظت از تنوع زیست-کشاورزی محلی و بواسطه ایجاد ۱۲ بانک ژن جامعه محلی، اجراء می شود. بانکهای اشاره شده، بذر مقرون به صرفه ۴۰۰ ارقام کشاورزی از ۲۲ محصول را برای بیش از ۳۰۰۰ کشاورز عضو و فعال در این طرح تامین می نمایند. علاوه بر این، بانکهای ژن بصورت محلی مدیریت می شوند و نقش بسزایی در ایجاد تشکل های حفاظتی جوامع محلی دارند، تا آنجا که از این طریق به بیش از هزاران کشاورز در سراسر کشور آموزش های لازم ارائه شده است. همچنین اجرای این طرح منجر به حفظ و تکثیر صدها گونه محصولات در معرض خطر یا نابودی نیز شده است و مشوق های بازار را در جهت حفاظت از محصولات فراهم نموده است.

ابتکاراتی از ایندست در راستای همسوسازی، باعث امنیت معیشت روستایی و بهبود حفاظت از تنوع زیستی خواهد شد، که این مهم بواسطه بازسازی فعل و انفعالات پیچیده تنوع ژنتیکی ارقام محصولات سنتی با آفات، بیماری ها و پاتوژنهای آن، بدست می آید. علاوه بر آن، باعث حفظ دانش بومی کشاورزان که حاصل قرنها تجربه است، خواهد شد، و آنرا می توان در توسعه و بهره برداری از ارقام جدید محصولات توسط کشاورزان، بکار بست. بطور کلی، می توان مشارکت ذینفعان را عامل اصلی موفقیت ایندست ابتکارات دانست. برای اطلاعات بیشتر، سومین گزارش ملی اتیوپی را ملاحظه فرمایید.

<http://www.gefonline.org/projectDetails.cfm?projID=351> and

http://www.undp.org/gef/undpgef_

[publications/publications/ethiopia_plant%20genetics_brochure.pdf](http://www.undp.org/gef/undpgef_publications/publications/ethiopia_plant%20genetics_brochure.pdf)

³ - Ethiopia's National Plan

⁴ - Conservation Strategy of Ethiopia

⁵ - Farmer-Based Approach to the Conservation of Ethiopia's Plant Genetic Resources

۳-۲- همسوسازی تنوع زیستی در بخش های تولیدی

همسوسازی تنوع زیستی در بخشهای تولیدی، مستلزم شناسایی و اولویت بندی "مبادی ورودی" است که از این طریق فرصت لازم جهت قرارگیری اطلاعات مربوط به تنوع زیستی و یا فعالیتهای مرتبط با آن در فرایندهای اجرایی هر بخش، فراهم می شود. مبادی ورودی اصلی در هر بخش شامل توسعه و به روز رسانی راهبردها و ابزارهای مختلف بخشی می باشد.

هر بخش بمنظور دستیابی به پایداری، راهبردها، فعالیت ها و ابزارهای ویژه ای را در اختیار دارد. این ابزارها و جزییات آن در ادامه تشریح می گردند:

- راهبردها، برنامه ها و برنامه اقدامات بخشی
- استانداردهای صنایع، دستورالعمل های اجرایی، راهنماها و نمونه های موفق
- طرح گواهی
- رویکردهای زیست بومی ویژه بخش های مختلف

• راهبردها، برنامه ها و برنامه اقدامات بخشی

مهمترین بخش های ملی دارای برنامه ها و برنامه اقداماتی خاص خود هستند. برنامه اقدامات ملی جنگلداری و یا برنامه ملی جنگلداری که شامل فعالیت هایی برای پرداختن به مسائل جنگل و با هدف دستیابی به مدیریت پایدار جنگل طراحی شده است. برنامه های ملی توسعه/مدیریت شیلات، شامل فعالیتهای مشابهی برای بخش شیلات می باشد، و این در حالی است که برنامه های ملی گردشگری در راستای توسعه گردشگری و برنامه های ملی کشاورزی نیز با هدف توسعه بخش کشاورزی طراحی شده اند. این برنامه ها نیز همانند راهبرد و برنامه اقدامات ملی تنوع زیستی با مشارکت طیف گسترده ای از ذینفعان، تدوین شده اند.

همانگونه که از توضیحات ارائه شده در جدول ذیل ملاحظه می شود، برنامه اقدامات ملی جنگلداری هند^۶ به مسائل مرتبط با بهره برداری پایدار تنوع زیستی بطور مستقیم پرداخته است، هر چند که ممکن است بطور واضح و صریح به تنوع زیستی اشاره نشده باشد.

برنامه ها و برنامه اقدامات بخشی نیز مشابه راهبرد و برنامه اقدامات ملی تنوع زیستی، قابل بازنگری و نیازمند ارزیابی های دوره ای و به روز رسانی خواهند بود. به روز رسانی های دوره ای، فرصت مناسبی است تا کارشناسان تنوع زیستی با مشارکت خود زمینه همسوسازی تنوع زیستی و قرارگیری ملاحظات تنوع زیستی در برنامه ها و برنامه اقدامات بخش های مختلف را فراهم آورند.

(جدول ۴)

مطالعه موردی: برنامه اقدامات ملی جنگلداری هند

شبهاتهای بین اهداف کنوانسیون تنوع زیستی^۷ و آندسته از مدیریتهای پایدار جنگل را می توان با مطالعه برنامه اقدامات ملی جنگلداری هند تشریح نمود. مقدمه برنامه اقدامات ملی جنگلداری هند بیانگر آنست که: "پایداری زیست بوم های جنگلی یکی از ضروری ترین اهداف حفاظت از محیط زیست به شمار می آید". هدف برنامه اقدامات ملی جنگلداری هند، ارتقاء تسهیم منافع جنگلداری و منابع درختان برای پایداری زیست بوم و توسعه مبتنی بر محوریت جامعه محلی از طریق بهبود کمی و کیفی منابع جنگلی است. برنامه اقدامات ملی جنگلداری هند دارای فرایندی تکاملی است که امکان به روز رسانی آن با تناوب دهساله، وجود خواهد داشت. برنامه اقدامات ملی جنگلداری هند را می توان بطور کامل از لینک ارائه شده، ملاحظه نمود.

<http://envfor.nic.in/nfap/summary.html>

- استانداردها، دستورالعمل های اجرایی، راهنماها و نمونه های موفق

بخشهای تولیدی برای دستیابی به مدیریت پایدار منابع زیست محیطی و اجتماعی، ابزارهایی را مورد استفاده قرار می دهند. این ابزارها شامل استانداردها، دستورالعمل های اجرایی، راهنماها و نمونه های موفق، می

^۶ - India's National Forestry Action Programme

^۷ - Convention on Biological Diversity (CBD)

باشد. همسوسازی تنوع زیستی در این ابزار، بواسطه مشارکت کارشناسان تنوع زیستی در تهیه پیش نویس ها و یا بررسی آنها فراهم می گردد.

استانداردها، در حقیقت نوعی دستورالعمل های سیاسی به شمار می آیند که تأثیرات فعالیتهای انسانی بر محیط زیست را تنظیم می کنند. استانداردها ممکن است تبیین کننده وضع مطلوب باشند (بعنوان نمونه، PH دریاچه می بایست بین ۶/۵ تا ۷/۵ باشد) و یا آنکه تغییرات را محدود می نمایند (بعنوان مثال، نباید بیشتر از ۵۰ درصد از جنگلهای طبیعی، آسیب دیده باشند).

راهنماها بیانگر توصیه های کاربردی و اختیاری هستند که بواسطه آنها ساز و کار اجرای فرایندها تسهیل می شود. محتوی راهنما کلی بوده و می توان از آن در موقعیت های متنوعی استفاده نمود، بعنوان مثال راهنمای گردشگری کنوانسیون تنوع زیستی (جدول ذیل را ملاحظه فرمایید).

دستورالعمل های اجرایی شامل جزییات و استانداردهای اجرایی برای فعالیت های متناسب با بهره برداری پایدار از منابع، می باشند. در این خصوص می توان به دستورالعمل اجرایی سازمان غذا و کشاورزی ملل متحد برای فعالیت های شیلاتی^۸، بعنوان یک نمونه مناسب اشاره نمود. (جدول ذیل را ملاحظه نمایید).

نمونه های موفق، در حقیقت معرف نمونه اقداماتی است که می توان از آنها در راستای تحقق اهداف معین پایداری بهره مند شد، یا آنکه بکار بست. یکی از بهترین نمونه های کشاورزی همسو با حفاظت از خدمات زیست بوم را می توان در جدول ذیل ملاحظه نمود.

(جدول ۵)

مثال: دستورالعمل اجرایی سازمان غذا و کشاورزی ملل متحد برای فعالیت های شیلات

دستورالعمل اجرایی سازمان غذا و کشاورزی برای فعالیت های شیلات، به همراه راهنماهای فنی مرتبط با آن را می توان سندی معتبر بعنوان اصول شیلات پایدار برشمرد. این سند تا آنجا برای ملت ها دارای اعتبار است که از آن بعنوان مقررات فعالیت های شیلاتی برای

⁸ - FAO Code of Conduct for Responsible Fisheries

ماهیگیران محلی استفاده می شود. ماده هفت (مدیریت شیلات) شامل بسیاری از ملاحظات مهم تنوع زیستی است که از آن جمله:

- حداکثر ظرفیت ماهیگیری،
- نیازهای ویژه کشورهای در حال توسعه با مقیاس کوچک برای شیلات معیشتی و صنعتی،
- حفاظت از زیستگاه ها و زیست بوم ها،
- اثرات انسان بر زیستگاه،
- آبی پرووری،
- صید و برداشت انتخابی،
- نیاز به مدیریت پایه برای ذخیره سازی ویژگیهای بیولوژیکی و ژنتیکی،
- نیاز به جمع آوری اطلاعات در خصوص تأثیرات اقتصادی و اجتماعی مدیریت و حفاظت شیلات،
- مدیریت مناطق ساحلی، و
- نیاز به استقرار رویکردی پیشگیرانه.

دستورالعمل و راهنمای مربوطه در وب سایت سازمان غذا و کشاورزی ملل متحد^۹ قابل دسترس می باشد:

<http://www.fao.org/DOCREP/005/v9878e/v9878e00.htm>

(جدول ۶)

مثال: منابعی برای همسوسازی تنوع زیستی در فعالیتهای گردشگری

راهنمای گردشگری پایدار کنوانسیون تنوع زیستی

کنوانسیون تنوع زیستی تعدادی راهنمای بین المللی را برای فعالیتهای مرتبط با توسعه گردشگری پایدار در زیست بوم های آسیب پذیر خشکی، دریایی و ساحلی و همچنین زیستگاه های فوق العاده مهم برای تنوع زیستی و مناطق حفاظت شده شامل زیست بومهای کوهستانی و سواحل آسیب پذیر، تهیه کرده است. این راهنماها را می توان در وب سایت کنوانسیون تنوع زیستی مشاهده نمود که در حقیقت نقطه آغازی برای یکپارچه سازی مسائل و ملاحظات تنوع زیستی در توسعه گردشگری، به شمار می آیند.

<http://www.biodiv.org/programmes/socio-eco/tourism/guidelines.asp>

دستورالعمل بین المللی سازمان جهانی گردشگری بعنوان اصول اخلاقی گردشگری

⁹ - Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO)

سازمان جهانی گردشگری^{۱۰} دستورالعمل بین المللی اخلاق گردشگری را با توجه به اصول زیست محیطی، اجتماعی و اقتصادی گردشگری پایدار، تهیه نموده است. مواد ۳، ۵ و ۹ بطور خاص، بیانگر وجوه زیست محیطی و اجتماعی گردشگری پایدار می باشند. این دستورالعمل، نمونه ای مفید برای امضاء کنندگان موافقت نامه های مشابه در سطوح ملی و یا منطقه ای قلمداد می شود. اطلاعات بیشتر را می توان در وب سایت سازمان جهانی گردشگری مشاهده نمود.

<http://www.worldtourism.org/>

(جدول ۷)

مثال: برخی از بهترین نمونه ها و درسهای آموخته در کشاورزی همسو با حفاظت از خدمات زیست بوم

- ضروری است تا کشاورزان و سیاستگذاران آگاه شوند که خدمات زیست بوم های کشاورزی با طراحی مناسب، متضمن پایداری آن می باشد.
 - خدمات زیست بوم دارای توان بالقوه ای برای کاهش ورودی ها و آلاینده های درونی و بیرونی است.
 - ارتقای آگاهی جهت شناخت و طبقه بندی ارقام ضروری است.
 - ارزیابی ریسک در طول زمان، وابستگی نسبی، و معیشت پایدار همگی مسائل مهمی برای تنوع زیست کشاورزی محسوب می شوند و ضروری است که با یکدیگر در تعادل مناسبی باشند.
 - سیاست گذاران غالباً به اجرای برنامه هایی در مقیاس کلان تمایل دارند، درحالیکه اغلب طرح های تنوع زیست کشاورزی در مقیاس های پایین اجرا می شوند.
 - نیاز است تا هزینه ها و مزایای خدمات تنوع زیست کشاورزی به خوبی مشخص شود.
 - ضروری است که ظرفیت لازم جهت سازگاری و انطباق با تغییرات، فراهم شود.
 - بمنظور ایجاد تغییرات نیاز است تا سطح آگاهی افزایش یافته و آموزش های لازم نیز ارائه شود.
- ماخذ: مدیریت منابع کشاورزی برای حفاظت از تنوع زیستی. مطالعات موضوعی برنامه پشتیبان برنامه ریزی تنوع زیستی^{۱۱}، برنامه محیط زیست ملل متحد^{۱۲}. مشاهده نمایید:

<http://www.unep.org/bpsp/Agrobiodiversity/agrobiodiversity thematic/agbioguide.pdf>

• طرح های گواهی

¹⁰ - The World Tourism Organisation

¹¹ - Biodiversity Planning Support Programme

¹² - United Nations Environment Programme

طرح های گواهی پیش تر از دستورالعمل های اجرایی و در پاسخ به الزام مورد نیاز جهت پایبندی به مجموعه ای از معیارهای مشخص، کاربرد خواهند داشت. این بدین معناست که فعالیت های اجرایی می بایست معیارهای لازم را کسب کرده و پس از آن خود را تحت نشان یا عنوان طرح گواهی معرفی کنند. بمنظور تحقق همسوسازی تنوع زیستی نیاز است تا کارشناسان تنوع زیستی در فرایند تعیین معیارهای ملی و بین المللی جهت طرح های گواهی مشارکت داشته باشند.

آندسته از طرح های گواهی که در معیارهایشان تنوع زیستی منظور شده است را می توان ابزاری موثر و کارآمد در همسوسازی به شمار آورد، چرا که امکان انتخاب محصولات پایدار را برای خریداران فراهم می کنند. برخی از نمونه های طرح های گواهی شامل طرح هایی است که توسط شورای نظارت دریایی^{۱۳}، شورای نظارت جنگل^{۱۴} و شورای نمایشگاه دریایی^{۱۵}، تهیه شده اند. علاوه بر آن تعدادی طرحهای گواهی گردشگری نیز موجود می باشد.

(جدول ۸)

مثال: طرح گواهی شورای نظارت دریایی

شورای نظارت دریایی سازمانی مستقل، جهانی و غیر انتفاعی است که بمنظور ارتقای ماهیگیری پایدار و کنترل نفوذ بازار، در اواسط دهه ۱۹۹۰ میلادی تاسیس شده است. شورای نظارت دریایی، استاندارد زیست محیطی را برای شیلات پایدار و مدیریت شده، تهیه نموده است. همچنین نشانی را بمنظور گواهی تولیدات ارائه شده از طریق مدیریت و فعالیت های زیست محیطی و متعهدانه شیلاتی، ارائه و بکار گرفته است. لذا مصرف کنندگانی که به پیامدهای زیست محیطی و اجتماعی مربوط به ماهیگیری نظیر صید بی رویه، توجه دارند، قادر خواهند بود تا تولیدات غذای دریایی را که با رعایت استاندارد و کسب نشان مربوطه عرضه شده، انتخاب و خریداری نمایند. این نشان متضمن آن خواهد بود که تولیدات عرضه شده هیچ فشار یا تهدیدی را برای محیط زیست نخواهد داشت.

اصول و معیارهای شورای نظارت دریایی، تصریح می کند که فعالیت های ماهیگیری می بایست فرصت لازم جهت بازسازی ساختار، باروری، کارکرد و تنوع زیست بوم (شامل زیستگاه و گونه های وابسته اکولوژیک آن)، که ماهیگیری بدان وابسته است را فراهم کند. برای کسب اطلاعات بیشتر، از جمله اطلاعات مربوط به حمایت های مالی، می توان به وب سایت شورای نظارت دریایی مراجعه نمود.

<http://www.msc.org/>.

¹³ - Marine Stewardship Council

¹⁴ - Forest Stewardship Council

¹⁵ - Marine Aquarium Council

• رویکردهای زیست بومی ویژه بخش های مختلف

برخی از بخش ها دارای رویکردهای زیست بومی، ویژه خود هستند، که می تواند مکمل رویکرد زیست بومی کنوانسیون تنوع زیستی باشد (بخش ۳-۳ را ملاحظه نمایید). از آن جمله می توان به دو نمونه شامل مدیریت پایدار جنگل و رویکرد زیست بومی شیلات اشاره نمود. رویکردهای اشاره شده ابزاری مناسب برای همسوسازی ملاحظات تنوع زیستی در فعالیت های بخشی است، مشروط به آنکه مفاهیم مربوط به اصول رویکرد زیست بومی کنوانسیون تنوع زیستی را شامل شود.

(جدول ۹)

مثال: مدیریت پایدار جنگل

در سال ۱۹۹۲، بیانیه ای غیر رسمی، لازم الاجرا و معتبر با مضمون اجماع جهانی برای مدیریت، حفاظت و توسعه پایدار انواع جنگلها و حمایت از کارکردهای چندگانه و بهره برداری پایدار از آنها، بر پایه اصول ۱۵ گانه ای در کنفرانس محیط زیست و توسعه ملل متحد با عنوان "اصول جنگل"^{۱۶} صادر شد. در این خصوص، مفهوم مدیریت پایدار جنگل مکمل رویکرد زیست بومی کنوانسیون تنوع زیستی است، چرا که هر دوی آنها مبتنی بر پایداری می باشند. مدیریت پایدار جنگل دربردارنده مفاهیم اصلی پایداری است که عبارتست از، ۱- نظارت؛ ۲- توانمندسازی محیط زیست؛ ۳- تداوم ارائه خدمات و تولیدات بدون تحلیل منابع پایه؛ ۴- حفظ کارکردها و تنوع زیستی اکوسیستم؛ ۵- حفظ کارکردهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی؛ ۶- تسهیم منافع؛ و ۷- مشارکت ذینفعان در تصمیم گیری. اطلاعات بیشتر شامل راهنما، معیارها و شاخص ها را می توان در وبسایت سازمان غذا و کشاورزی ملل متحد مشاهده نمود.

www.fao.org/forestry

یکپارچه سازی تنوع زیستی در چارچوب های قانونی بخشها

هیچیک از بخشها را نمی توان جدای از دیگر بخش ها دانست، بنابراین تنوع زیستی و چارچوب های قانونی بخشی میبایست در تعامل و هماهنگی با یکدیگر همسو شوند. علاوه بر آن، نیاز است که دانش بومی نیز در این فرایند مورد توجه قرار گرفته و منظور شود.

۳-۳- استقرار همسوسازی با بکارگیری سایر راهبردها و برنامه ها

بمنظور همسوسازی می توان از راهبردها و ابزارهای دیگری نیز استفاده نمود که لزوماً مختص بخش خاصی نبوده و شامل موارد ذیل می شوند:

- ارزیابی راهبردی محیط زیست^{۱۷}

- رویکرد زیست بومی کنوانسیون تنوع زیستی

- راهبردها و ابزارهای مالی

هر یک از راهبردها و ابزارهای اشاره شده در ادامه تشریح می شوند.

• ارزیابی راهبردی محیط زیست

استقرار ارزیابی اثرات زیست محیطی^{۱۸} در برنامه ریزی توسعه، ابزاری موثر و کارآمد برای همسوسازی به شمار می آید، مشروط به آنکه ملاحظات تنوع زیستی در ارزیابی اثرات زیست محیطی منظور شده باشد. هدف از انجام ارزیابی اثرات زیست محیطی و ارزیابی راهبردی محیط زیست آنست که پروژه ها، برنامه ها و سیاستها از لحاظ اقتصادی قابل دوام، از نظر اجتماعی عادلانه و از حیث زیست محیطی پایدار خواهند بود.

¹⁷ - Strategic Environmental Assessment (SEA)

¹⁸ - Environmental Impact Assessment (EIA)

ارزیابی راهبردی محیط زیست از توان بالایی جهت قرارگیری ملاحظات تنوع زیستی در برنامه ریزی ها و تصمیم گیری ها، برخوردار است.

فرآیند ارزیابی اثرات در بسیاری از کشورها شناخته شده و بکار برده می شود، هر چند که ملاحظات تنوع زیستی اغلب بطور مستقل مورد توجه قرار می گیرند. لذا تحقق همسوسازی تنوع زیستی مستلزم برقراری شرایط ذیل خواهد بود:

۱- اطمینان از استقرار ارزیابی اثرات زیست محیطی و ارزیابی راهبردی محیط زیست بگونه ای که بستر لازم جهت توسعه پایدار بواسطه مشارکت عمومی و علوم پایه فراهم شده باشد.

۲- اطمینان از اینکه ارزیابی اثرات به شایستگی، ملاحظات تنوع زیستی را منظور و مورد توجه قرار داده باشد.

(جدول ۱۰)

مثال: پیش نویس راهنمای کنوانسیون تنوع زیستی بمنظور قرارگیری ملاحظات تنوع زیستی در آیین نامه یا

فرآیند ارزیابی اثرات زیست محیطی و ارزیابی راهبردی محیط زیست

کنوانسیون تنوع زیستی راهنمایی را برای کمک به کشورها جهت قرار دادن ملاحظات تنوع زیستی در آیین نامه/ فرآیند ارزیابی اثرات زیست محیطی و ارزیابی راهبردی محیط زیست تهیه نموده است. نشریه مذکور و راهنماهای اشاره شده را می توان در وب سایت ذیل مشاهده نمود.

<http://www.biodiv.org/doc/publications/imp-bio-eia-and-sea.pdf>

راهنماهای اشاره شده بیانگر زمان و ساز و کار لازم، جهت استقرار ملاحظات تنوع زیستی در ارزیابی اثرات زیست محیطی و ارزیابی راهبردی محیط زیست می باشد.

برای اطمینان از ارزیابی مناسب اثرات آندست پروژه ها و برنامه هایی که دارای تاثیرات بالقوه بر جوامع بومی و محلی هستند، می توان از راهنمایی استفاده نمود که بواسطه آن ارزیابی اثرات فرهنگی، زیست محیطی و اجتماعی با توجه به نتایج توسعه و همچنین اثراتی که بر تملک ها و تصرف های عرفی جوامع بومی نظیر تصرف اراضی و تملک آب خواهد داشت، امکان پذیر است. این راهنما را می توان تکمیلی

برای راهنمای ارزیابی اثرات فراگیر تنوع زیستی برشمرد. راهنماهای اشاره شده را می توان در وبسایت کنوانسیون تنوع زیستی ملاحظه نمود و علاوه بر آن بانک اطلاعات نمونه مطالعاتی نیز در آدرس ارائه شده قابل مشاهده و دسترسی می باشد.

<http://www.biodiv.org/doc/publications/akwebrochure-en.pdf>.

<http://www.biodiv.org/programmes/crosscutting/impact/search.aspx>

(جدول ۱۱)

مطالعه موردی: یکپارچه سازی برنامه ریزی راهبردی حفاظت با ارزیابی اثرات زیست محیطی در کیپ غربی،

آفریقای جنوبی

برنامه ریزی سیستمی حفاظت، دستاوردها و پیامدهای مثبتی را جهت برنامه ریزی زیست منطقه ای و ارتقای همکاری های دولتی در مناطق با ارزش حفاظتی بالا، به همراه خواهد داشت. این برنامه ها به تصمیم سازی دقیق و کاربری اراضی با اولویت بندی سیستمی اقدامات حفاظت از محیط زیست در یک چشم انداز طبیعی نیز کمک می نماید. هر چند که برنامه های سیستمی حفاظت نظیر برنامه اقدامات کیپ برای مردم و محیط زیست^{۱۹}، عموماً بر استقرار راهبرد یکپارچه سازی اهداف حفاظت با ابزارهای برنامه ریزی مکانی نسبت به ارزیابی مستقیم اثرات زیست محیطی در سطح یک طرح یا سایت، ترجیح و تاکید دارند. برنامه اقدامات کیپ برای مردم و محیط زیست در کیپ غربی، دستاوردهایی به ندرت نتیجه بخش و برجسته را در تعیین معیارها، فعالیت ها و ارزیابی اثرات زیست محیطی به همراه داشته است. این امر می تواند پیامدهای منفی برای حفاظت از تنوع زیستی در خارج از محدوده قانونی مناطق حفاظت شده، در بر داشته باشد. هدف از این مطالعه بررسی و تحلیل روابط، محدودیت ها، موانع و پیامدهای ناشی از برنامه ریزی راهبردی حفاظت در ارزیابی اثرات زیست محیطی است. استدلالی که در حمایت جدی از "همسوسازی" نتایج برنامه ریزی راهبردی حفاظت با ارزیابی اثرات زیست محیطی ارائه شده، بر مذاکرات موثر و برقراری فرایندی مشارکتی با حضور ارزیابان اثرات زیست محیطی، برنامه ریزان حفاظت و موسسات و نهادهای قانونی، تاکید دارد. می توان نتیجه گرفت که چنین فرایندی در کیپ غربی، شرایط لازم جهت انجام ارزیابی اثرات زیست محیطی، تضمین حفاظت از تنوع زیستی و همکاری فعال نهادهای دولتی را تامین می نماید.

http://www.eia.nl/nceia/pdfs/sea/casestudies/17_rsa_conservation_planning_western_cape.pdf

¹⁹ - Cape Action for People and the Environment

(جدول ۱۲)

مطالعه موردی: یکپارچه سازی تنوع زیستی در ارزیابی راهبردی محیط زیست - برنامه ارزیابی اثرات زیست

محیطی آب و محیط زیست نپال، برنامه مدیریت اجرایی جنگل در نپال

مطالعه حاضر متمرکز است بر گزارش برنامه آب نپال^{۲۰} (نهایی شده در جولای ۲۰۰۳) جهت استقرار ملاحظات تنوع زیستی در ارزیابی راهبردی محیط زیست و همچنین برنامه سطح بندی شده ارزیابی اثرات زیست محیطی مربوط به گزارش اجرای برنامه مدیریت جنگل^{۲۱} در بارا^{۲۲}، روتاهات^{۲۳}، و دانوشا^{۲۴} (تهیه شده به ترتیب در سالهای ۱۹۹۵، ۱۹۹۶ و ۲۰۰۰). گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی اجرای برنامه های مدیریت جنگل، به دلیل سطح بندی ارزیابی اثرات مورد توجه بیشتری قرار خواهد گرفت.

نپال برنامه مدیریت اجرایی جنگل ها را برای تعداد ۲۰ ناحیه جنگلی برای^{۲۵} تهیه نموده است. علاوه بر آن ارزیابی اثرات زیست محیطی نیز در قالب بخشی مجزا بمنظور متوجه ساختن تصمیم گیران و مجریان در لحاظ نمودن ملاحظات تنوع زیستی شامل حفاظت از تنوع زیستی در فرایند اجرای برنامه های مدیریتی، ارائه شده است. گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی برنامه مدیریت اجرایی جنگل، کم و بیش دربرگیرنده محتوی، مسائل، اثرات، کاهش تهدیدات و نیازمندی های پیش می باشد. برنامه آب نپال طرحی ملی است، و برنامه های مدیریت جنگل عموماً محلی و نظارت و راهبری آن بعهده اداره جنگل نواحی می باشد. نواحی در حقیقت واحدهای اداری زیرمجموعه دولت عالی نپال هستند. هر یک از ادارات جنگل نواحی، مسئولیت های اداری و راهبری فعالیت های مدیریتی و حفاظتی جنگل شامل ملاحظات تنوع زیستی جنگل، مناطق حفاظت شده و تالابها را عهده دار می باشند. در حال حاضر، حدود ۳۹/۶ درصد از کل مساحت نپال (۱۴۷۱۸۱ کیلومتر مربع) تحت پوشش جنگلی است و مدیریت آن بر عهده سازمان جنگلها می باشد.

برنامه سطح بندی ارزیابی اثرات زیست محیطی صرفاً برای بخش جنگل تهیه شده است. ضمناً ارزیابی راهبردی محیط زیست برنامه آب نپال نیز نخستین نمونه تهیه شده در بخش منابع آب می باشد.

http://www.eia.nl/nceia/pdfs/sea/casestudies/15_nepal_water_plan.pdf

• رویکرد زیست بومی کنوانسیون تنوع زیستی

²⁰ - Nepal Water Plan

²¹ - Operational Forest Management Plan

²² - Bara

²³ - Rautahat

²⁴ - Dhanusha

²⁵ - Terai

رویکرد زیست بومی بواسطه تاکیدش بر انتخاب اجتماعی، مشارکت ذینفعان، ارتباط درونی زیست بوم و مدیریت تطبیقی در زیست بوم، راهنمایی مناسب در جهت دهی فعالیت های همسوسازی به شمار می آید. علاوه بر آن، بواسطه ماهیت مشارکتی آن، بستر مناسبی را جهت یکپارچه سازی تمایلات و منافع بخش های مختلف فراهم می آورد. پنج گام عملیاتی و اصول ۱۲ گانه رویکرد زیست بومی همراه با راهنمای اجرایی آن، ساز و کاری مناسب جهت مدیریت فعالیت های انسانی همسو با یکپارچه سازی بخش های مختلف را ارائه می دهد.

(جدول ۱۳)

مثال: کتاب مرجع رویکرد زیست بومی - آموخته هایی از استقرار رویکرد زیست بومی

کتاب مرجع رویکرد زیست بومی بیانگر روشی کاربردی برای انتقال آموخته ها و آموزش ساز و کار پیاده سازی رویکرد زیست بومی است. همچنین پایگاه داده های مطالعه موردی که در بطن آن ارائه شده را می توان برای جستجو و یادگیری نمونه ها و بررسی سایر مثالها مورد استفاده قرار داد. بعلاوه این امکان برای هر کاربری دیده شده تا مطالعه موردی خود را ثبت و ارائه نماید و در طی این فرآیند امکان سنجش مطالعه ثبت شده بر اساس اصول رویکرد زیست بومی نیز وجود خواهد داشت. نهایتاً کتاب مرجع، راهنمایی را در قالب های مقدماتی و پیشرفته برای رویکرد زیست بومی ارائه می نماید.

کتاب مرجع را می توان در وبسایت دبیرخانه کنوانسیون تنوع زیستی مشاهده نمود.

<http://www.biodiv.org/programmes/cross-cutting/ecosystem/sourcebook/home.shtml>

سایر رویکردهای جامع نگر از قبیل مدیریت جامع مناطق ساحلی و دریایی^{۲۶}، مدیریت جامع حوضه آبخیز رودخانه^{۲۷}، برنامه ریزی کاربری اراضی^{۲۸}، مدیریت جامع اقیانوسها و زیست بومهای بزرگ دریایی^{۲۹}، نیز یکپارچه سازی بخشی را همراه با رویکرد زیست بومی ارائه می کنند. بعنوان نمونه مدیریت ساحلی مسئول خواهد بود تا کلیه بخشها و سایر ذینفعان را بگونه ای راهبری کند که تعامل لازم جهت مرتفع

²⁶ - Integrated Marine and Coastal Area Management

²⁷ - Integrated Riverbasin Management

²⁸ - Land-use Planning

²⁹ - Large Marine Ecosystems and Integrated Oceans Management

ساختن تعارضات و تحقق چشم انداز مشترک بواسطه تبیین و اجرای فعالیت های مرتبط و مورد نیاز با آن، فراهم گردد.

(جدول ۱۴)

مطالعه موردی: توسعه یکپارچه سازی زیست بومهای بزرگ دریایی

مدیریت پایدار شیلات بهترین مسئولیت سپرده شده در مقیاس اکولوژیک مرتبط با آن می باشد. یک گزینه مناسب، فعالیت در مقیاس زیست بوم های بزرگ دریایی است. زیست بومهای بزرگ دریایی، مناطق ساحلی محسوب می شوند که گستردگی آنها از دهانه رودخانه ها تا مرزهای بیرونی فلات قاره ای و حاشیه های خارجی جریانات ساحلی است. همچنین از لحاظ جغرافیایی وسیع (۲۰۰,۰۰۰ کیلومتر مربع یا بیشتر) و از نظر سیاسی پیچیدگی زیادی دارند. پنجاه زیست بوم بزرگ دریایی دربرگیرنده مناطق دریایی با میزان بالای صید، تحلیل شدید منابع، تخریب و آلاینده های زیستگاهی می باشند. مدیریت زیست بومهای بزرگ دریایی، در حقیقت منعکس کننده اصول مصوب کنوانسیون سازمان ملل متحد برای حقوق دریاها^{۳۰}، دستور کار ۲۱ و برنامه اقدام جهانی برای حفاظت از محیط زیست دریایی^{۳۱}، می باشد. مجموعه این اصول، چارچوبی اکولوژیک را بمنظور دستیابی به اهداف UNCED و کنوانسیون تنوع زیستی، فراهم می آورد.

مدیریت زیست بومهای بزرگ دریایی بمنظور رسیدگی به مسائل و ملاحظات مشترک شامل صید بی رویه، فرسایش ساحلی و نشت نفت و مواد شیمیایی، نیازمند یکپارچه سازی است. یکپارچه سازی در جهت عمودی با جلب مشارکت تمامی سطوح دولتی، از سطح محلی تا سطح ملی، تامین می شود. مدیریت زیست بومهای بزرگ دریایی زمانی که با مرزهای ملی و فرامرزی مواجه شود، به تقویت همکاری های منطقه ای نیاز خواهد داشت. بعلاوه مدیریت زیست بومهای بزرگ دریایی نیازمند مشارکت کلیه بخشهای بهره بردار در محدوده زیست بوم خواهد بود (یکپارچه سازی عرضی)، که از آن جمله می توان به ماهیگیری، حمل و نقل، اکتشاف نفت، گردشگری و ... اشاره نمود.

همچنین برای مدیریت، به همکاری های علمی نیاز خواهد بود و بسیاری از طرحهای زیست بومهای بزرگ دریایی، دربردارنده اهداف و فعالیت هایی بمنظور ظرفیت سازی و آموزش نیز می باشند. تمامی طرحهای زیست بومهای بزرگ دریایی، قالب هایی از مکانیسم های مدیریت، هماهنگی و تصمیم سازی را با مشارکت ذینفعان تاسیس نموده اند.

• ابزارهای مالی و اقتصادی

تنوع زیستی در صورت مدیریت پایدار، ذخیره ای از سرمایه طبیعی را بوجود می آورد که می توان تا ابد از منافع اقتصادی مستقیم و غیر مستقیم آن برای انسانها بهره مند شد. ملاحظات اقتصادی دارای اهمیتی

³⁰ - United Nations Convention for the Law of the Sea

³¹ - Global Plan of Action for the Protection of the Marine Environment

محوری در حفاظت از تنوع زیستی می باشند. فشار اقتصادی تاثیر بسزایی در تحلیل و افت تنوع زیستی خواهد داشت، و در عین حال ابزارهای اقتصادی نیز مجموعه ای از ابزارهای مفید را برای تقویت حفاظت از تنوع زیستی و بهره برداری پایدار و تسهیم عادلانه منافع فراهم می آورند. در صورتی که راهبرد و برنامه اقدام ملی تنوع زیستی موثر و کارآمد باشد، می بایست توجیه و اراده لازم را جهت غلبه بر آندست استدلال های اقتصادی که منجر به تحلیل تنوع زیستی خواهد شد، داشته باشد. همچنین می بایست متضمن تناسب راهکارها و ابتکارات اقتصادی با حفاظت از تنوع زیستی باشد. راهبردها و اهدافی که ویژه راهبرد و برنامه اقدام ملی تنوع زیستی است میبایست برای بخشها، تصمیم گیران و برنامه ریزان اقتصادی نیز قابل قبول باشد، تا بدین طریق بستر لازم جهت استقرار ملاحظیات تنوع زیستی در راهبردها، سیاست ها و برنامه های اقتصادی فراهم گردد. ابزارهای اقتصادی موثر در همسوسازی فعالیت ها عبارتند از:

- ارزیابی اقتصادی

- مشوق های اقتصادی

پیش از این دهه، مجموعه ای از ابزارهای اقتصادی بمنظور تعیین کمیت ارزی ارزش اقتصادی تنوع زیستی تهیه و یا اصلاح گردید. این ابزار در تعیین هزینه ها و منافع کوتاه مدت و بلند مدت اقتصادی (هزینه های اولیه حفاظت در مقابل منافع بلند مدت)، مفید خواهد بود، بعلاوه در تعیین مسئول جهت تامین هزینه های حفاظت (توسعه دهندگان یا جوامع محلی)، نیز موثر می باشد. ابزارهای ارزیابی با قید تقویت پایداری و منافع حاصل از آن، بطور فزاینده ای جهت تشریح منافع حاصل از حفاظت تنوع زیستی و بهره برداری پایدار بکار گرفته شده اند. علاوه بر آن، تحلیل بهتری از تاثیر اقتصاد بر حفاظت از تنوع زیستی و تبعات آن بر سایر بخش ها و گروهها را نیز ارائه می نماید. محاسبه ارزش اقتصادی، این حقیقت را که منابع و تنوع بیولوژیک بسیار بیشتر از منابع ذخیره شده بیولوژیک است، را برجسته می کند.

تعیین مشوق های اقتصادی تاثیر قابل توجهی در جلب حمایت جهت حفاظت از تنوع زیستی خواهد داشت و طی مواد ۱۱ و ۲۰ و سایر مواد کنوانسیون تنوع زیستی مورد تاکید قرار گرفته است. با توجه به مفاد

کنوانسیون می توان مشوق ها را اینگونه بیان نمود "ابزاری انگیزشی که برای تاثیرگذاری بر بدنه دولت، تجارت، سازمانهای غیر دولتی، یا جوامع محلی در راستای حفاظت از تنوع بیولوژیک یا بکارگیری مولفه های آن در تحقق پایداری، طراحی و اجراء می شوند. معیارهای تشویقی معمولاً قالب سیاستی جدید، قانون و یا برنامه اقتصادی و یا اجتماعی، را به خود خواهند گرفت."

جدول ذیل برخی درس آموخته های کلیدی در خصوص یکپارچه سازی معیارهای اقتصادی در راهبرد و برنامه اقدام ملی تنوع زیستی را تشریح می نماید.

(جدول ۱۵)

درس آموخته های کلیدی در خصوص یکپارچه سازی معیارهای اقتصادی در راهبرد و برنامه اقدام ملی تنوع

زیستی

- ارائه جزییاتی مربوط به اقتصاد تنوع زیستی در آغاز فرایند برنامه ریزی راهبردی و برنامه اقدام ملی تنوع زیستی، بستری مناسب را برای تدوین سایر راهبردها و برنامه های اقدام فراهم می کند.
- ارزیابی اقتصادی ابزاری است که امکان توجیه و استدلال در جهت تقویت حفاظت از تنوع زیستی را تامین می نماید.
- تحلیل کامل منافع و هزینه های حفاظت از تنوع زیستی و همچنین ساختارهای اقتصادی و سیاسی تاثیر گذار بر آن، سبب می شود تا اطلاعات لازم در خصوص انگیزه های اقتصادی زیان آور برای تنوع زیستی را بدست آورد.
- مطالعات تنوع زیستی همراه با مستندسازی و تحلیل ارتباط بین تنوع زیستی و اقتصاد می بایست منجر به شناسایی و تعیین معیارهای اقتصادی همسو با حفاظت از تنوع زیستی در راهبرد و برنامه اقدام ملی تنوع زیستی شود.
- اقتصاد نقشی موثر در تعیین مولفه های بنیادین حفاظت از تنوع زیستی در غالب کشورها داراست، بگونه ای که تحقق اهداف، راهبردها و اقدامات تعیین شده در راهبرد و برنامه اقدام ملی تنوع زیستی، را تسهیل و تسریع خواهد نمود.
- ابزارها و مشوق های اقتصادی که بمنظور غلبه بر انگیزه های اقتصادی زیان آور برای تنوع زیستی طراحی می شوند، نقشی موثر در حمایت اقتصاد محیط زیست از حفاظت و همچنین موفقیت راهبرد و برنامه اقدام ملی تنوع زیستی در بلند مدت خواهند داشت.
- اجرای موفق راهبرد و برنامه اقدام ملی تنوع زیستی و اثرات آن بر وضعیت تنوع زیستی شدیداً به پذیرش اهداف و اقدامات حفاظتی توسط تصمیم گیران و برنامه ریزان سایر بخشهای اقتصادی و همچنین یکپارچه سازی آنها در راهبردها، سیاست ها و برنامه های اقتصادی بستگی خواهد داشت.

نتیجه گیری

این سند برخی نمونه ها و راهکارهای همسوسازی ملاحظات تنوع زیستی در راهبردها، برنامه ها و طرح های بخشی و بین بخشی را برجسته نموده است. بکارگیری یک یا چند راهبرد و ابزار تشریح شده در این سند کمک خواهد کرد تا اطمینان از پذیرش اهداف منظور شده در راهبرد و برنامه اقدام ملی تنوع زیستی توسط بخشهای مختلف تولیدی و تصمیم گیران حاصل شود. موافقت اشاره شده، زمینه استقرار و یکپارچه سازی ملاحظات تنوع زیستی در فعالیت های روزانه بخش های مختلف را فراهم می نماید. بعلاوه همسوسازی می تواند باعث پیشبرد یکپارچه سازی مسائل بخشی مربوط به تنوع زیستی در راهبرد و برنامه اقدام ملی تنوع زیستی شود. این موضوع و جزییات آن در قالب سند دوم تشریح خواهد شد.